

gyűjtő: KELENCSEK, STRIMOK

gyűjtés ideje: 1979.

TART.: ELADÁS, ÁRU ÉS CSEKEKESK. KAPCS.,
TAPLÁK, BÚCSÚK, VISELET, ÉPÍTÉK, TELE-
PÜKÉS, HÁZASSÁGKÖTÉS, HALÁL OKAI,
TEGYEKÉZÉSI SZOKÁSOK,

20 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KAPOSTVÉNYE

SAR MUTATÓ: X, IX, XII, XIX, A
XIX, B

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRÓZÁS

ATUEVETUE AZ EGYSÉGES LTK. 3689-es TÉTELE ALÓL

I. Eladás. Az I világháború előtt és között.

1. Milyen piacokra hozták?

gabonát, kukoricát, Zombóvárt, Kaponyát ra
burgonyát szintén, oda
bor, diót, mákot. (Gesztemét erre nem termelték)
Zombóvár, Kaponyára a helyi piacra.
Kenderet, gyapjút, vásznat, szintén oda
és a legközelebbi Országos vásárookra
Kati, Nagybétki Sánd, Kúsmű György, Tyal, S. Szil
Szaki, Dobrókó, Kocsola, Májosi ra 1930-as
évek elején Gyöle, Kaposszekcső Áttala, alakultom ra,
tejterméket, baromfi, tojást a helyi piacokra
Zombóvár, Kaponyára

2. Milyen vásárookra jártak eladni venni?

lovat, borjút, hirtalt marhat. pl
leginkább olyan országos vásárookra amelyek közelében
vásárt állomás volt pl Zombóvár, Kaponyát, Sánd
Kati, Nagybétki, Dobrókó, Májosi Kocsola. stb
Disznót, kecskét süldőt a helyi vásárookra

3. Főképp minnek eladásából szereztek pénzt a gazdák?
miből az asszonyok?

pl A gazdák nagyobb házi állatokból, ló, marha
birká, sertés, termény gabona, kukorica bur-
gonya ha nagyban, szőlőstakarmány, bor, gyümölcs
A gazda asszonyok, baromfi, tojás, gyümölcs burgonya
kicsinyben, tejtermék, konyhakerti, paprika, hagyma
fokhagyma és egyéb konyha kerti termék és magvak
kendermag, takarmány magvak kicsinyben stb

4. Milyen felvásárlók honnan és mióta jártak a falut?

pl Tyúkászok, Bécstől Budapestről kb 1890 évektől kezdve
állatkereskedők, városokból falvakból, mert a falvak
ban is voltak sertés, marha, lókereskedők.
és ezek a díszítő piacokra, és az országos vásárokat is jöttek

4/a Milyen begyűjtők alakultak a két világháború között pl 17 tejszövetkeret. Egyes körzetekben már 1914 előtt is 5. felt-e a körzetekben olyan jelentősebb iparos, aki a más körzetek lakóinak is dolgozott.

Igen az általános szokás volt, pl szabó, nőivaró-
nő takács, asztalos, cipész, csizmadiák, de még kovácsok

6) Milyen körzetben árúsítottak. 3 pl.
Ezek nem árúsítottak inkább rendelt munkát végeztek

7) Milyen városokra jártak?
Leginkább a közeli a fent felsorolt városokra
jártak, csak az állatküpeccek jártak távolabb
Horváth-országba csak a nagy kereskedők mentek
Aru- és cserekereskedelmi kapcsolatok.

II Beszerzés

1) Milyen más vidékekről jártak a körzetbe.
Mátsorvári vízből, úreges, (cserepfarekaiak,) vásznas.
Érdéktől a oroszaiuló cipányok, nővarfarékiek (üst)
paprika árúsok. Szekszárd vidékeiről, Sióagárd.
búskai, bosnyákok, cserepediprek. Stb
a környékekről. Teknőváji cipány, gyöngyfüves nő, férfi
kovács kénítő fonó, gyékény székfonók, stb

2) Hol szerezték be a bútort, szövet, ládát, női konyhot,
ékszert, hűtőanyagot, szűrt, bűntűt, vízmezőt,
kalapot, bőrtarisnyót, sörtarisnyót, úregarút
kályhát. pl

Az országos városokon, és a közeli városokban
Gombóvár, Kaposvár, Tapolca, Somogyvár, Szekes, Tóvá-
r, Sánd, Gyömrő, Keszthely, Nagocs, Magyaróvár
országos városain és a városi üzletekben is

3) Mikor volt a körzetben és a környéken vásár?
Még a két háború között volt. Napjainkban
már nincs is falusi vásár. Kaposváron, Gombóvár-
on van évi 11 vásár de már ezek még közeli-
tőleg sem olyan élénk népes mint a régi
országos városok.

A jól szervezett bolti és az árúházi lehető-
ségek kiszorították a vásári piaci életképet
amelyek ellátásban, felülműlják ezt a régi idejét
múlt sokadalmakat. A mai nincs vásári napok-
hoz kötve

Felkerési különbségek a táplálkozásban.

3
4/11

1. Milyen bűtös ételeket fogyasztottak leginkább az első világháború előtt?

Vajjal főztek, és napraforgó-és tökmag olajjal

2. A fatartikus bűtölők a vaj és a tojás felhasználását is mellőzték, mert ezek állati termékek, és a hal étel is hústermék, ez itt ezen a tájon a kapor folyó lecsap olajra utain mint ritkában előforduló táplálék, nem fogyasztották, seudeben.

A hal vízűítő kocrik ugyan jártak a vidékeket de itt az átlag nép nem vette meg mert húsú siknek számított.

Ért csak a módosabb emberek vásárolták

A bűtös ételek lisztos-tejfölös habart ételeket készítettek és penpö feléket is kukoricas ételeket sütöttek-főztek.

A halat olajon sütötték a bűtben.

3. Melyek a felkerési bűti napok?

Itt a vidéken csak református és evangélikus vallásnak éltek leginkább szűk. Nagypéntek volt az egyetemes bűti napjuk.

4. A nem bűti napokon szokás volt-e szege' nyebeknél, pl

vajjal - tökmagolajjal főnt?

Ért általánosan nem, csak alkalmisság úgy ha a zsír fél szűkében volt.

A tejterméket más időkben ebrelték, értékesítették a piacokon.

A tej, túró, vaj a piacra ment a tojás is nagy részt eladóra került, mert az átlagos kisparasztnak be kellett osztani, és takarékoskodni.

Felkerési különbségek a katolikusok, reformátusok, lakás-küthűrájában a szárad fordulóin.

1. Milyen - a vallásra utaló, ezzel kapcsolatos - szobor, konyha, stb berendezési tárgyak, bútorok voltak a községben ismeretűek?

Melyik milyen vallással kapcsolatos? Hol volt a hegyes
üvegre festett képek, szenteket ábrázoló olajnyoma-
tatrányok?

Leginkább a mariát karján a gyermek Jézussal
az utolsó vacsorát a megfeszített Jézust és a
Jézus és a Mária szívet ábrázolták.

Gücsői kápolnák viaszfigurákkal, üvegóra
alatt. Gyúnti Mária kép viasz szoborral.

Zenélőképek zenélő órák, feszületek, talpas ke-
restek. Bücsői kegytárgyak színes üvegpoharak
olizses gyertyatartók.

Házi ábrák olizses bibliai idézetek arany-
mondások.

A katolikusok lakóiban a falon, a kászlin
és a süblat tetején

Hazafies képek itt kevesebbek voltak

A reformátusoknál és a lutheránusoknál
szentképek kegytárgyak és ilyen álló talpas feszü-
letek nem voltak. csupán fénycépek, hazafies
és más képek voltak, azonban ezek is kevesek.

2. Milyen vallási jellegű tárgyakat hejsték el?

kis álló talpas porcellán és gipsz szobrocskákat
amely a Jézust-Mariát szentfutaltól stb ábrázolta
és közben porcellán üvegpoharakat csészéket.

A két utcái ablak között álló sifoncsőn, ládán vagy
kászlin ezek közt amelyek ott voltak a fent soroltakat

szentképek üvegtárgyak szentképek tükör az ajtó
fölé, a falra. A bejárat mellé a házi ábrák
és a falon szentelvíztartó a kiálló szegjére
a rőzrafűzések akasztva

Másutt a hátró szobába, vagy a melegkonyhába
szintén ilyen képek amelyek régi szintelen füstös
avítottakat rakták fel.

A konyhába falvédők papír, és kivarróttas

A pincei présház szobába szintén a régi avított
ilyen képek üvegre festett vagy ilyen sötét régi
képeket falvédőket aggattak ki a falra és
az itteni kászlira is

Bücsük

1.) Milyen vallási csoportokra oszlik a községek?

A környéken. Csikóstóttó, Kaposszekcső, Szabadi községek evangélikus svábok felérésében és ezek külön bücsüt tartottak a katolikusoktól

2.) Milyen bücsükre jártak a katolikusok?

pl A falvak évi egy falubücsűre jártak csoportosan és egyenként is. kötelezően rokonsági tagokra bücsű napján. Ez vendég bücsű

Azon kívül a kegyhelyi bücsükre is jártak a svábok tagonként is ~~szabadtájonként~~. Csoportosan is jártak rózsafüzér társulattal vagy páppal processióval. Egymilc is vagy ismerősökkel

Hova jártak galop processióval?

pl Andocsra, Gyöndre, Egregyre, Segesdre, Stb.

Az öltözékük az időjárásnak megfelelően vitték magukkal átkötő vállkendőt, a férfiak kabátot esernyőt is erős idő esetén

A bücsű jelvényük egyenlő imakönyv rózsafüzér, csoportosan rózsafüzér feszület zászlót a processióval) processióval templomi zászlót és feszületet.

3.) Mit szoktak ajándékba hozni a bücsűről?

pl kegyhelyi tárgyakat imakönyvet kegyhelyi szentképeket kiskerethez vagy imakönyvbe való képet bab olvasót stb fűnek diagnak ember és aranynak.

A bücsűbe utra milyen ételket vittek?

pl kenyert túrot szalonnát, kalbászt, és sülttényt

4.) A reformátusok mióta vesznek részt a katolikusok által szervezte bücsűn?

pl Az I. II. ik világháború közt 1925 kb. óta az evangélikusok is mindkettő csak fele részben. Más községbe is eljárnak nem csak helyben tartják, meg a bücsű járát.

Sőt most már együtt tartják a II. háború után is. Még meg kell jegyezni azt hogy a falubücsűk is kb 40/00-ra elhaggyák a falusiak óvatját múlt

Felkereti különbségek a viseletben a XX század elején

Émlékezés-anyag meglevő darabok, fényképek alapján
A vallásfelkeretekben a népviselet nem változott egyforma volt.

A német nemzetiségieké tért el a Magyarokétól. 1930-ig Májosi, Csikóstóti, Kapos-szekció, Szabadi Keréneliget svábjai megmaradtak 9'35-ig a sváb viseletben. Kisberki, Kaposhomok, Sántos és azselici falvakban. a magyar parasztsággal együtt ruházkodtak úgy mint a tolnai falvakban. Tolnaker, Kúrd, Kocsola németjei is a magarsággal egyformán ruházkodtak, a nők és férfiak is.

A nők a haj, és a konty viselete egyformán volt, látható

Az 1930-as évek elejétől már a falvak fiataljai lányok, leányok a városias moderne viseletre tértek át. a nemzetiségi svábok is a magyarokkal együtt. úgy, hogy ma már nincs különbség falu város, vagy nemzetiségiek közt

A fej és a hajviselet is ezzel együtt tért át a modernra.

A német ajkú lakosság a múlt század népviseletében maradt mert akkor még a magyar és a sváb népviseletben kevés eltérés mutatkozott

Ez az elszakadó külön válás 1910-ben kezdődött amely 1930-ig maradt meg.

A magyar paraszt viselet 1910-től Kapospüspöktől Somogy-szobig egyforma de szép volt

Tolnában Dombóvár, Tolna németjei is Dombóvár, Tamási, Gyönki járásokban szintén egészes volt és itt csak a felszabadulás után változott meg, általánosan csak 1948 után tértek a modern népviseletre.

Meg kell hagyni azt, hogy a maga nemében szép volt a tolnai paraszt viselet 1950-ig.

Nem részletezem mert erre nincs fényképekkel mentüm. Szép volt a század elejétől az önmeg,

7.

Építkezés.

Émlékezet szerint.

1./ Melyik a legrégebb paraszti lakó- és gazdasági - épület

A régi paraszti épületek már mind megsemmisültek. Még a felszabadulás után voltak páran majd minden községben zsüppos és mestergereudas lakó épületeket lebontottak

2./ Ma még mestergereudas házat sem lehet találni.

A szőlőben levő présházak is a döngölt falú zsüppos présházakat is mind lebontották mert nem voltak már azok időálló tartóinak

Házakat épültek a helyükre kisebbet téglarakásra, és nagycseréppel fedték

3./ Milyen febrakai módok voltak a száradfordulón a legáltalánosabbak.

A vert- vagy döngöttfal. és erre jött a kiscserép. vagy vályogtéglából febrakra. később 1920. után általánosan téglarakás nagycseréppel.

A farúras sövényrakásit pajta présház képezte a szegényebb családoknál. Ezek már lebontva

Az első cserépes szabadkéményes ház egy falvakban 1870 es években épült. téglarakás parasztház 1890-ben

Az első szabadkéményes ház több községben 1880 táján

A száradfordulón általánosan még csak füstös-konyhák voltak többségben. csak minden 4 ik 5 ik lakóház volt szabadkéményes.

A száradfordulón már a mestergereudas építkezés sem volt általános. már inkább volt ma már ritka az a falu ahol mestergereudas van

a) szelvénygereuda

B) állóságas ezt itt nem készítették

c) rúgfa sárgereuda

d) ágasfa

e) szálifa ezt nevelték fűgereudának is

- 1). Emlékeruck-e arra, hogy a község belterületén kívül különálló pajták, vagy istalók, illetve mind a-kettő voltak a község határában.? pl
 Ézen a vidéken ilyen nincs csak a szőlőhegyre levő prësházhoz építve volt egyes módosabb parasztnak istálló és felszer. úgy mint a lakóépületekhez
- 2). Volt-e a község belterületén nagyobb rendezés?
 Tudomás szerint ilyen sehol sem volt faházrendezés. A régi faház magván kívül újtelepülések a népsűrű szaporulata révén újházak sok és jövevény újtelepések iparosok zsellérek stb.
 Jobbágykori belteltek már nincs sehol.e-vidéken
- 3). Elkülönült-e a községben egyes társadalmi rétegek?
 Csak a fent említett időszakban állt külön és már emek nyoma sincs.
 A nemesség fűvelése mindig elkülönült a parasztoktól. mert ez képezte a község úradalmát, mint kastély a parkkal együtt.
 A módosabb parasztoktól a régi faházhefen volt a szűmárók, kistöldek az újfaházrészen volt. Az iparosok is lehetők a faház körépre is települtek nem a zsellérek telek részén, mert ezek nem adtak anyj életlehetőséget az iparhoz. Ha bérlakásban is de a boltot és a kocsmát és egyéb kézműipart a faház központjára felé nyitották.

Alma fajták.

- 1). Melyek voltak a legrégebbi hazai fajták?
 pl Tök, vagy fehér pagácska alma, lányszőrnő, szerezke, mosánszki, nyári rétesalma, szentiványi, Pamik, karikós édesalma, húsvéti rozmaring, bírsalma.
- 2). Melyik fajtákat eszalták. pl
 A nyári rézei inkább a szerezke, mosánszki, és a pagácska almát eszalták. de legfőképpen a hullott almát eszalták meg.

Milyen szőlőfajtákat ismertek?

A századforduló előtt a peronoszpóra teljesen kipusztította a régi szőlőfajtákat

A régi öregek elmondása szerint négyen voltak bõtermõ szőlőfajták.

Különösen a leveles borszõlõk voltak kiváló bõtermők

A század elején az újra telepített szőlőfajták.

A régi szőlőfajták.

Somszõlõ

Szürkeiskik borszõlõ

Sárfehér

Budai zöldes -"-

Zöld-fehér

Piros-borszõlõ

Fekete savanykás csókaszõlõ

Kadarka.

Kecskecsõcsü hûsoszõlõ

Szilva szõlõ.

Otello

Isabella

Fekete noha

Fehér -"-

Zöld -"-

Delavára, fehér rózsásin

Pirosdelavára

Sasza

Mézes, fehér

Opotó.

Körögmûdi

Diréktermõ.

A felsorolt szőlőfajtákat már 1905 táján tömegesen termelték.

Védõ kezeléssel szénkénegeréssel is permetezéssel mert a peronoszpóra is a filaksera már sorvartotta a szõlõket.

A gypsin kevert védõszerrel akkor is pusztította a szõlõket, egyes parasztok felték állól, hogy a védõszer egeriség szempontjából a termésre

10. ~~19~~
Milyen barackféléket ismertek?

pl. Sáfránboróc, sárgaboróc, vörboróc,
rózaboróc, fehér-boróc. Kajszi, Francia boróc,
őziboróc, Mehek a régi fajták?

Sárgaboróc, vörboróc, róza, és a fehér boróc

Milyen meggyfajták voltak a leggyakoribbak?
Fekete meggy, rigány meggy, hóbagos piros meggy.

Milyen cseresznye fajtákat fogyasztottak leginkább?
májúri, ropogós, hóbagos, piros, fekete, fehér stb.

Milyen répa féléket ismertek? (kepi elnevezéssel)
Büregmúdi répa; besavanyítva főzeléknek hasz-
nálták és takarmányozásra.

Karórépa, állati takarmányozásra.

Kerék répa: besavanyítva főzeléknek és állati
takarmányozásra szeszkára aprítva.

Sárgarépa: főzeléknek és levelesvalónak

Pasztornák; (Pastornác) néven is

Fehérrépa: takarmány, és levelesvalónak

Mióta termelnek paradicsomot?

Régióta termelik, és tartóitják
befőzve üvegekbe zárva, szárítva tepriben
a sütőben keményre szárítva

Mióta főzik be üvegekbe?

A száraz (forduló) óta már tömegesen, főzik üvegekbe.

Milyen babfajtákat ismertek? ("borsó") nak
nevezték az alsódnánánálton.

Köztesnek vetik leginkább. Önállóan keveset,
vetik kukorica, szőlő, és burgonya köré is mint
güggős, a karósborsót kerítés sövény mellé, és kuko-
rica köré is.

Vajborsó, fehér, tarka, fekete, isótályborsó, hosszú
reményborsó, lapos, fűtőborsó, szajhaborsó, békafehér
fürgbab, tarkabab, cipraborsó.

Tej, tejtermékek.

1. Hogyan neveltek az idős tej telején ösre gyűlt-ziradékokat?

Igen: Ha megalszik Tejfől, fatü, tefő, anore.

2. Milyen edényben alvasztják a tejet. pl

cserephőzőgben, tejesfazékban is

3. Készítettek-e füstölt túrót?

Igen készítették. úgy, hogy a kicsümpatott frisstúró tömböt egy tállatába meggyűrták, sózták, papprikát, és kevés borsot hintettek bele és ezzel ösre gyűrték, és kis gombócokat formálva egy kis deszkára rakták sorjában és a füstre tették, ahol két hét alatt szárazra füstölték és ezt így fogyasztották kenyérral hagymával és esetleg szalonnával is.

Amikor szabadkéményes házak voltak rag füstös kemények, akkor itt állandóan volt füstölt túró.

Kevesen túrót már kevesebbet készítették.

4. Mennyire kell megaludni a tejnék? pl

leginkább a savótól elválnon. ha csak megalvad a tej, akkor mája, túró lesz belőle, ha túkacrossra, akkor tapló, morzalékos lesz a túró rétegre. Tértára morzalékos kell palacintára mája, aludt tej fogyasztáshoz szivacrossra, füstölt túróhoz lágyra, keverőtúróhoz savóra.

A tejet telen 3 napig állatták, máron két napig

5. Immerik-e a következő kifejezéseket:

Szerdek itt, e kifejezés ismeretlen.

Aggott tej. Igen amikor átforrósul az aludt tej és a kicsümpatáshoz áll kéren (kiöntéshöz) vert tej. Ezt tiszta kérethez használták, habarókat is ilyen tejből kéretek.

6. Füstölt túrót használtak-e törtára reszelve?

Füstölt túrót keverve sem használtak frisstúróval.

7. Használtak-e pirított túrót.

Igen nem hallottam, hanem túrólepcsény telején megpirított túrót igen. (erős volt)

8. Készítettek-e savóból levest?

Igen, ez volt a kúdar. berántották és tejsóval

Régi mondoka is volt erről, a túloldalon

9/ Kiszitelték-e házilag sajtot?

Ézen a vidéken magánházaiknál nem készítették sajtot. Fejős juhok sem tartottak 10/ Általános volt-e a vajköpülés?

Igen az I. v háború előtt általában volt. II. ik világháború előtt már nem volt általában mert a felvétel tejét a tejszövetkeretek felvételére látk. Tehát a két világháború közt már nem volt általában. A fa, és a esetép vajköpülő egyformán általában volt.

Sertésfeldolgozás.

1/ Pörkölték vagy forrázták a disznó bőrt?

A magyarok általában pörkölték, 1930 ig ezután már forrázták fele részben. A svábok régtől forrázták. Olyan egyn is akadott hogy forrázták és ezután persze mert így ízletesebb volt, és a szőr töve nem maradt a bőrben.

2/ Hasonfekve vagy hátanfelve darabolták-e?

Hátanfelve is, hasonfekve is, a jó bőrök akár hogyan értették mindegy, volt.

3/ Volt-e bojtószék minden családnál?

Nem volt fele részben ért kölcsvörtekek egymainak.

4/ Milyen elnevezése volt a disznóbontónak pl

Böller, disznóvágo, disznóölő, sok gorda magyar név.

5/ Pasztort külön nem kérték fel erre? Nappal öztött-e

lepelőn és külön őren nem is volt ehhez gyakorlat.

6/ Milyen testrészek elnevezésére kerültek?

pl sódar láb, csánk, comb, takarója, szalonna, hát vagy zúrszalonna, oldalaszalonna, hárszalonna, bőrkeje, pántospecsenye, fahéspecsenye, hosszupecsenye, orgga, fej, álla, totha, álla totha, oldalas, lapicka, vese, bélzár, tüdő, máj, szív, nyílalusa, haj tökehaja, fejcsont, fejbőr, vére, pacaal, katarakönyök, óra szőnye, foga, szem, totha füle, lépe, malactarója, tüke, vaszora, hohajja, meleggürüje, farka. A vállspecsenyit neverték esáshárhúsmak, a májat elborító zúrfütyelt neverték kirágné fejkötőjének.

7/ Füstölték-e a hajat?

Nagyon ritka hafele füstölték a hajat, inkább kiolvasztották zsírnak, vagy hógagya ösre csomagolták és 1-2 hónapra eltették hájas tésztaiba sütéménybe gyúrták. A kocii kecskére a múlt század 90-es évek előtt használták amikor még nem volt más kocii kecske.

8./ A száradfordulón mely testrészeket füstölték?

pl A szalonnát, sonkát nyúlát, oldalast, és a fehérpapnyit és a kalbászt is.

9./ Mely testrészeket főzték meg hamarosan?

A hattyerincet, fejét, nyúlát, sertést, lapockát és az oldalast, és a sonkákat, és a vékony szalonnát

10./ A vastag szalonnát kiolvasztották zsírnak, az oldalas szalonnát, lesózták, füstölték, nyersen fagyasztották.

11./ Milyen kénitencék leírtak hús.

Aztalánosra 1930 óta lesütött húst kénitencék.

12./ Mit töltöttek a disznó vékonybélbe?

Kalbászt és sütnivaló rizesthürköt.

13./ Készítettek-e májashürköt.

Igen általában készült, már a száradfordulón is általában volt a májashürka.

14./ Részletes leírás lisztshürka, elkészítéséről. pl

Búzalisztet darált májjal topörtővel és kishússal ösre keverjük, só, paprika, borssal fűszerezük, és töltjük vanóki kifőzi, de inkább nyersen pároljuk sütjük.

Véresthürka, A kövesztő abalében pörkölő főtt rizs, kukorica, hajdina, csipket kibűtve vízzel, fűszere sóval ösre keverjük, töltjük, kifőzzük, és amikor táblánk a tepriben sült hürköt tállaljuk

Kalbász. Apró hús részeket daráljuk, a masszát sóval, fokhagyma, paprika, ösre gyúrjuk, töltjük és a füstre agyagjűk száradóra, nyersen sütni, főve fagyasztjuk

15./ Immerik-e a „gömböc” kifejezést? Mit jelent?

A ggomort vagy katalakönyököt vastagbél vége főtt-kásaival fűszerrel ösre keverjük kifőzzük, és sütjük

A ggomort kövesztett bűrkével, hússal, szalonnával ecet-lep májjal, vesével meptöltve, főve füstre agyagjűk

16./ Főzték-e levest a disznóölén kövesztőlelél

Igen de ezt leginkább a svábok tették, „gommado” nak nevezték

- 17/ Hivták-e a nyárson sült szalonnát perszongénok?¹⁴
 Ilt a nyárson is a lábassan sültet, sült szalonnának
- 18/ Mikor kezdtek rántotttúst, fasírtot készíteni?
 1912 ben kezdtek is ma már e nélkül min lakodalom
- 19/ Jártonították-e a borjú, vag marhust.
 Igen végítették borjú, marhatússal, vadhússal is de már nem volt elég jó, kemény, is már ire lett a disznóhúsnak. A disznóhús magában a legjobb
- 20/ Ftalánrs volt-e a birkahús fogyasztása?
 Csak 1930 után kezdtek itt a kispardák tnyésíteni a birkát, is azóta vágnak birkát a parasztok.

A házasságkötések. (Néprajzi alapon)

A száradfordulótól napjainkig.

- 1/ Házassági kapcsolatok. saját falubelijével.
 A legjobban kívülkörü alakban a házasságkötéi kapcsolatok a saját falubelijével.
 Azt, hogy a száradfordulón egy házasságkötés új leány elment vidékre vag a közei szomszéd faluba nőni, annak többféle oka voltak.
 A vagoni helyzet is közrejátszott abban, hogyha egy fiú, vagy leány másfaluban házasodott el.
 Az is oka volt, hogy sok fiatal megvetette a saját falubelijét.
 A falusi országos vásárakon is számtalan sor alakult ismeretség folytán házassági kapcsolat, mert a falusi országos vásárakon kiöltözve csoportosan sétáltak és mintogattak magukat.
 A jegyes mátkapárok is itt járkáltak fel, alá.
 A falusi bűnösök is eljártak vidékre is a fiatalok is itt sok esetben alakult házassági kapcsolatok.
 A falusi házasság szerzők (szőzők) is igen sok fiatalat össze hoztak. Ez olyan erőszakos rábeszélő volt hogy nem volt menekvés el kellett venni azt akit rá akart köcsölni.

A 90-es évek előtt vissza mondják, nem is volt olyan házasságkötő fiatal, akit ne elicsélt volna különösen középkortól öregasszonyig korbchi asszonyok szenvedésszerű házasság szerzők voltak

A szervezéshez, házasság szerzők részben ezért is erőszakoskodtak, hogy őt, és családját meghívják a lakodalomba.

Éz ilyenféle falusi asszonyok olyan pletyka hadjáratot folytattak, hogy szinte felkaratták a falu körzetét.

Az is elterjedt a házassálandó ifjú leányok figyelmét, hogyha egyik társuk elment vidékre nőülni, akkor azt 4-5 leány követte és csak mind egy faluból nőültek mind addig amíg valamiféle körösleges haszontalan mélyecské nem jött a faluba orvot, és, akkor mondták a falubanpl a faucsinak nem volt értelme, oda menni asszonyait mert itt a faluban is kapott volna különbet bármelyiket.

Ilyenre azt is mondták, hogy inkább a falu leleit 7 bűnnel elvenni mint a másik falubelit 1 bűnnel elvenni (Attala is elkülönült)

2. A házasság kötések rendszeres időpontja, pl vizkerentől húshagyóig. Telen tavasszal húsvét után aratásig, és ősszel adventig der isig. Régtől ez volt a házasság kötések időpontja

Köröségeken belül voltak-e elkülönülések

Igen voltak köröses és takórági falvakban mint Gyöle, Nagybeki, Söbrököz, Korrola.

Itt a faluvégi újsoron levő kisházások, asclérek, napszámosok külön csoportot alkottak.

Minden falu mellett úradalmi családok is voltak és ezek is elkülönültek. Attala is elkülönült

A nevazett falvakban voltak szépszámmal iparos leányok, lányok, ezek is elkülönültek. Ezek miatt körü mintaságokat rendeztek és csak az mehetett be oda, akit meghívtak.

A kisebb falvakban nem voltak ilyen elkülönülések. Együtt tartott mind még a helyes fiatalok. Erőma, Szabadi, Kisgraban stb és több ilyen kis faluban

3/ Elkülvölésnek voltak társadalmi okai is vallási is és gazdasági okai is legfőképpen. Egy híres felcícomázott középparaszt lánya volt az egész környékről kerői, és ilyenek vőnek is igyekeztek olyan parasztiút fogadni, akinek volt jelentékező vagyona. Igen finék, lányok voltak a házasáptan és válogattak.

A gazdasági fiúnak sok lányt felkínáltak és a gazdasági lányok sok kerője volt úgy, hogy alibit választani.
A falusi iparoslegények is a várososokhoz igyekeztek beférközni.

Névadás.

1/ Keresztnevek a katolikusoknál mert ez a vidéken zömmel katolikusok éltek. Finék József, János, Sándor, György, Lajos, László, István, Gyabos, Károly, Mihály, Péter, Pál, Imre nagyjából a száradfordulóig ezek voltak a leggyakoribb férfinevek.

A száradfordulón már jöttek be és keveredtek más nevek is. pl. Izida, Géza, Tibor, Zoltán, Vendel, Dénes, Kálmán, Gyula, Máté, Simon, ~~Maté~~ Stb.

A női nevek a száradfordulóig. pl. Mária, Anna, Erzsébet, Katalin, Margit, Júlia, Éva, legfőképpen a grakodi nevek.

A száradforduló után. Ezzel, Hermína, Zsófia, Györgyi, Veronika, Dorottya, Valéria, Zita, Jozsa, Jolán stb voltak a keveredések. Napjainkban már igen jócska nevek jöttek sokasba.

A neveket a szárad elejéig keresztelték pl. az apja, anyja, nagyszülőire, a naptári időpont-ra is bibliai névre, szentek nevére is, hogy legyen védőszentje. Azért a zsidó nevekre itt nem keresztelték mint a székelyeknél pl. Mózes, Áron, Zsakovics, Isten nevek itt nem fordultak elő az anyakönyvek bejegyzése szerint sem.

Halál okai.

Az öregek lemondása szerint régen nem éltek akkora életkort az emberek mint ma.

Sok fiatal is meghalt sarvadásban (tüdőbaj), vérmérgezésben, tüdőgyulladásban. Az idősek szívritmusában, sárgaságban, máthában, orrvérzésben, bél- és gyomorbetegségben, roszszob stb. mondták az öregek, az 1820 tájra, hogy volt idő amikor több volt az öregségben mint az egészségben, olyan is volt, hogy az egészségben volt több. Ugyan akkor a másik faluban az ellenkezője volt. A járványokról is beszéltek, olyankor sok ember elpíszott fiatalok, öregek egyaránt, és akadt olyan ház, hogy az egész háznépe meghalt.

Toten átkának vették a dohányt, mert ez sok ember életét mentette meg.

Temető helye, részei, beosztása.

1/ Él-e annak emléke, hogy valahánkor a temető a község belterületén volt, vagy a templom körül?

Igen a szabadságharc előtt Gombóváron a templom körül volt a temető. Mással nem hallottam

2/ Vanne jelenleg több temető a község határában?
Gombóváron van kettő: és a Tüske püsztai temető mint elhagyott régi temető.

Nagyberki határában 1927 ben otthagott régi temető van, amely elborzította. 1700-as évektől is van sírkő felirata, és kovácsolt vas keresztjei. Mordóron Izraelita temető, a hegyalján van.

3/ A különböző felekezetieknek van-e külön temetője, pl Mordóron külön temetője van az Izraelitáknak.

Batán a reformátusok külön temető részben temetkeztek.

Gombóváron külön temető részben a katolikusok külön a reformátusok, és ezek részben az

az evangélikusok, és annak a parcellának a végében a gyermek sírok kisebb mérettel és a fejjük és a kökeresíték is kisebbek mint a felnőtté. A gyermek parcellák mellett a hősi temetője, és ennek a végében az Izraeliták temetője. A régi bekerített temetőt északra egy nagy parcellában az új temető ahova halálozani sorrendben temetkeznek minden külön feltétel nélkül.

4/ Voltak-e a temetőben külön főhelek.

Igen voltak és ma is vannak a bejárat fölött vonalban két felől, és ezek sírhelye dupla árban kapható, dísz sírhely, néven.

5/ Kik temetkeztek ide?

A módosabbak, és az előkelőségek, előjörök, volt-e olyan törekvés, hogy egy családhoz tartozók egymáshoz közel temetkezhetnek sorrendben?

Igen egy sorrendben három sírhelyet vettek meg előfordult az is, hogy gadar temetőre három koporsót tettek le, pl a sírfelületen két felől gadar alatt is két halott gadarban és a sírfelületre a harmadik, és az szarad elejére egy koporsót a középső koporsó tetejére egyet és így négy halott egy sírgödvőben pihen.

Kis újszülöttet valamelyik felnőtt sírjába a koporsó tetejére temetik.

6/ Volt-e a gyerekeknek külön temetőrése?

Igen a fent említve Gombóváron volt, van Hoda temették a falu szegényeit, öngyilkosokat

A temető árkába temették az öngyilkosokat.

A falu szegényeit a síralomház mellé.

7/ Mivel kerítették a temetőt?

pl régen orgona, faggal, vagy kledicszel, később dróttal, betonnal, vagy téglával kerítéssel.

8/ Temetkeztek-e a temetőn kívül is?

Igen régen az úraságok, grófok, kápolnákat építettek fölé. Bati, Somogyi, Kúsné, Stb Gombóvár melletti Tüske műrtai gróf

11) Voltak-e a temetőben gyümölcsfák?

Igen Gyöllében a régi temetőrészben meggyfa és olíófa van. Az új részben már fa nincs, csak bokor. Nagybérki-ben az elhagyott temetőben 1927-ben hagyva ma is van termő szilvafa és almafa.

Ért csak a pástörök szedik le márokat nem Gyöllében a sírási szelet a gyümölcsöt márokat nem mert nem használnak el semmit a temetőből.

A sírfakeresztket amiket körülhejtették a temetőből sírási vízi hára a kikorhadó fákat is.

virágot, vagy virágmagvát sem víznek hára.

12) Milyen virágokat a sírra ültetni? székfűt pl. évelő krizantémot, mári évelőt, mirtikátlit, árva-
kát, székfűt. stb. Róza bokrokat is

13) Vannak-e a temetőben külön álló szobrok, kőszobrok?
A falusi temetőben csak kökereszt van szobor nincs Gyöllében, Dombóváron gólgóta is van.

Sírsíj, sír.

Milyen sírjeleket ismernek?

a) Hogyan nevezik a halott feje felé tett sírjelet?
pl. sírkereszt fejfá, sírkő, síremlék stb.

b) Volt-e külön sírjele férfi és nő sírjele között?
Ilyent nem láttam, egyikként a sírfelirat jelzi.

c) Milyen sírjele volt a gyermekeknek?
Már fejt emlitve van a gyermek sírjára.

d) Voltak-e véstek, e olyan jeleket a fejébe amely a halott egykori foglalkozására utal?

Ilyent nem láttam csak a vallás megkülönböztetésre katolikusok feszületet, a reformátusok kehest, az izraeliták frigszekrényt. stb.

Itt Dombóváron van két sírkő amelyen kútya van a halál oka veszekűtja harapása 1911. 13. évi

A harctérvől hára törött hön'hatottára puskát véstek is a feliratot is.

f) Festették-e a sírjeleket?

Igen a nagybérki elhagyott régi temetőben a vaskereszteket vaslakkal befestették.

1/ Emlékeznek-e arra, hogy a koporsót befestették?

Igen ma is régen is, az öregeket feketeire, a fiatalokat sötétkékre, a gyermekeket serolülőket is fehérre festették, a fejét is ilyenre festették.

Az öregeket sok esetben barnára is festették

2/ Milyennek kellett a sírhantnak lenni?

A sírhantnak elterettségnek is, mint a cösz-földkúnhóznak. Az elhantoláskor mind ilyen körökbe gyep téglával kirakva fekvő téglák alá-kürra a sírásó kirakta bizonyos munkadíj fejében. A virágokat ilyenre ültették, virágágyra.

3/ Emlékeznek-e arra, hogy régen nem sívesen tettek sírkövet, mert félték attól, hogy ez a holt hordozza

Igen még a század elején is, azéért is az elkorhad fakereztékükből fakerezzel cserélték fel.

4/ Tettek-e a koporsóba öröm virágot?

Igen sokszor tettek, azért nevérték halottvirágok

5/ Kik ásták a sírt, volt-e erre hivogatás?

Igen régen amikor még nem volt hivatalos sírásó akkor a rokonok, jóbarátok ásták a sírt, és a temetés előtt ezeket megvendégelték és a halotti torban is részt vettek.

6/ Ástak-e házaspár esetén a családtagoknak jobbra, vagy balra mellékpödrit?

Már az előbb említettem, hogy igen jobbra is meg balra is és így három családtag temetkezett egy helyre, most már néha a koporsó tetejére is temetnek fiatal vagy újszülött útsódot.

Össze állította Gyelenszér Sándor
már nyugodtjában
a vissza emlékezési és a régi jegyzet alapján

Dombóvár 1977 I. 24 én